

کودتای 1332؛ چرا و چگونه؟

کودتای 28 مرداد 1332 یکی از نقاط پرمسئله و حساس تاریخ معاصر ایران است که سرنوشتی متفاوت را برای کشور رقم زد؛ به همین دلیل باید بارها مورد بررسی و تدقیق قرار بگیرد.

خبرگزاری مهر- کودتای 28 مرداد 1332 یکی از نقاط پرمسئله و حساس تاریخ معاصر ایران است که سرنوشتی متفاوت را برای کشور رقم زد؛ به همین دلیل باید بارها مورد بررسی و تدقیق قرار بگیرد.

کودتای 28 مرداد 32 از جمله پیچیده ترین و درعین حال پرابهام ترین اتفاقات تاریخ معاصر به شمار می آید و تفسیرهای مختلفی از این واقعه ارائه گردیده است. لیکن همواره سؤالاتی اساسی از جمله اینکه گردانندگان اصلی این کودتا چه کسانی بوده اند؟ هدف از انجام کودتا چه بود؟ وجه شکافی باعث گسست همبستگی نیروهای ملی و مذهبی، مصدق و کاشانی شد که نتوانستند طرح اجرای کودتا را نافرجام بگذارند؟ همه و همه از جمله مواردی است که ذهن پژوهشگران و مورخان را به خود معطوف ساخته است.

مساله مهم و اساسی که از جمله اهداف اجرای کودتای 28 مرداد بوده، مسائلی مربوط به نفت ایران می باشد. نفت به طور معمول و نفت ایران به صورتی خاص یکی از ذخایر مهم سرمایه داری به حساب آمده و از این حیث همواره بر سر تصاحب آن بین دول مختلف درگیری هایی را ایجاد کرده است. همین امر باعث می گردد تا قدرت هایی هم چون انگلیس و شوروی از همان ابتدا تمام تلاش خود را برای حفظ منابع سرمایه داری و به دست گرفتن گلوگاه نفتی ایران انجام دهند حتی اگر این امر به قیمت کلیل زدن انجام یک کودتا در کشور باشد.

باید گفت از سال 1322 به بعد علاوه بر انگلیس و شوروی، آمریکا نیز به جمع مدعیان چپاول منابع نفتی ایران اضافه شده و بر سر نفت شمال مذاکراتی را با ایران در پی می گیرد همین امر باعث می گردد تا شوروی که در آن برهه با آمریکا مشکلاتی را دارد، اعتراض کند.

شوروی ها طی مذاکرات و میتینگ هایی که بر پا کردند به فکر تاسیس شرکتی به نام شرکت نفت شمال افتادند و از همین جا جرقه ی ملی شدن صنعت نفت به رهبری مصدق زده شد.

پس از آنکه در دوره 14 مجلس شورای ملی مصدق بیشترین رای را به خود اختصاص داد تمام تلاش خود را کرد تا طرحی را در مجلس به تصویب برساند که به راحتی اجازه ی مذاکره بر سر نفت با بیگانگان داده نشود. و این برای دولی چون انگلیس، شوروی و آمریکا یک زنگ خطر جدی به حساب می آمد به طوری که انگلیسی ها حتی درصدد بودند تا با روی کار آوردن ضیا و یا قوام ملی شدن نفت را کنترل کنند.

مصدق پس از آنکه در 8 اردیبهشت 1330 دولت خود را تشکیل می دهد از همان ابتدای امر سعی کرد تا به خلع ید شرکت های نفتی خارجی بپردازد. وی برای آنکه به این هدف خود جامه عمل بپوشاند در وهله نخست به خلع ید شرکت نفت ایران و انگلیس پرداخت و در راستای همین امر مدیران و کارشناسان این شرکت مجبور به ترک ایران شدند.

انگلیس نسبت به این واقعه واکنش نشان داده و به سازمان ملل و دادگاه لاهه علیه ایران شکایت می کند. در روند این مشاجرات و به دلیل دفاعیاتی که مصدق در دادگاه انجام می دهد، سرانجام شورای امنیت به نفع ایران رای صادر می کند.

پس از آن انگلیس هر چه تلاش کرد تا بتواند از طریق اعزام هیات هایی به ایران پیشنهادهای را برای حل اختلاف ارائه کند موفق نشد و تکاپوهای بی نتیجه انگلیس تنها یک را برای او باقی گذارد و آن کلیل زدن پروژه ی کودتا بود. نقشه کودتا با همکاری بریتانیا و آمریکا مطرح شده و پس از چند بار تجدید نظر و مشورت با عناصر اصلی به تصویب رسید.

نقش شاه در این بازی امضای فرمان عزل مصدق و نصب سرلشکر زاهدی به نخست وزیری بود. غروب روز 24 مرداد 32 افسران سیا، قرار گذاشتند تا در نیمه شب همان روز با اعلام رمز عملیات به نام (آژاکس) از رادیو بی بی سی عملیات را در 4 مرحله آغاز کنند.

امه در نیمه شب 25 مرداد هنگامی که سرهنگ نصیری فرمانده گارد شاهنشاهی قصد داشت فرمان عزل مصدق را به وی ابلاغ کند، مصدق از این واقعه اطلاع یافته وبا دستگیری نصیری کودتا نافرجام ماند شاه نیز با شنیدن خبر نافرجامی کودتا به بغداد و سپس رم رهسپار شد.

اما چه شد که دولت مصدق 3روز بعد از این کودتای نافرجام سقوط کرد؟

در جریان مجلس 17 همه مخالفان دولت در مجلس 16 گردهم آمده وبه مخالفت با مصدق پرداختند مصدق نیز به دلیل وضعیت نامناسب مجلس انحلال مجلس را به رفراندوم گذاشته ومجلس به این ترتیب منحل شد. وهین امر یکی از دلایلی گشت که راه برای انجام کودتا سهل تر شود زیرا برخی از نمایندگان همین مجلس بودند که بعد ها به صورت پنهان وآشکار با مصدق مخالفت می کردند.

در این بین رسانه ها ومطبوعات از جمله دستگاه مطبوعاتی وابسته به شرکت نفت ایران وانگلیس با نوشتن مقاله، پخش اخبار کذب ودامن زدن به شایعات در صدد ملتهب کردن فضا وهموار کردن راه برای انجام کودتا توسط عاملین بودند.

علاوه بر این کودتا علیه مصدق زمانی سهل تر گشت که طی کودتای نافرجام 25 مرداد و عملیات موسوم به آژاکس ایران به شورش وآشوب بسیار نزدیک شده بود تا اینکه از ساعت 9صبح 28 مرداد هواداران شاه با شعار (زنده باد شاه)مقدمات کودتا را فراهم آوردند.

سرانجام در 28مرداد 32 سرلشکر زاهدی که از حمایت ایالات متحده نیز برخوردار بود توانست با محاصره خانه مصدق واشغال مکان هایی چون رادیو دولت مصدق را سرنگون کند. آمریکا که در ابتدا به خاطر ترس از کمونیسم شاید تمایلی برای همکاری در جهت کودتا نداشت ولی در ادامه بهتر دید برای رفع خطر با انگلیس در براندازی حکومت مصدق همکاری کند. ومصمم بود تا از یک پایگاه نظامی در تهران برای این کار استفاده کند که کودتای زاهدی موفق بوده ونیازی به استفاده از پایگاه نظامی نشد.

اهداف آمریکا، انگلیس وشوروی در به راه انداختن این کودتا در درجه نخست سرنگونی مصدق وسپس برگرداندن نظام استبدادی، سلطه استعماری وباز گرداندن جریان نفتی به غرب بوده است. وشاه هم که در ابتدا با مصدق روابط حسنه ای داشت به تدریج به دلیل الغای انگلیس وآمریکا نسبت به وی سوءظن یافته وتلاشی برای حفظ دولت مصدق نمی کند.در این بین شکاف بین مصدق وکاشانی به دلیل بروز وقایع مربوط به 30 تیر باعث می گردد تا مصدق طیف وسیعی از حامیان خود را از دست بدهد.

البته نباید از ذکر این نکته غافل گشت که مصدق که از همان ابتدا می دانست توان رویارویی با قدرت های غربی را ندارد، سعی نکرد تا با یافتن طرحی منطقی به حل اختلاف با دولت های خارجی بپردازد وبا پافشاری برای در دست گرفتن کنترل منابع نفتی کشور دشمنی دولتهای غربی را به جان خرید و نتیجه آن بازگشت شاه وسقوط دولت در 28 مرداد 1332بود.